

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab||batis Monasterii || Tvitiensis Ordinis S.
Benedicti The||ologi antiqui, Opera duo, ut egregia sanè,
ita diu desiderata, multoq[ue] || labore perquisita, ac
sumptu haud ita modico ...**

Rupert <von Deutz>

Colonia, M. D. XXVI.

VD16 R 3796

Rvperti Abbatis Tvitiensis De Glorificatione Trinitatis, & processione sancti
spiritus. Liber .III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71860](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71860)

miet qui custodit Israel. ¶ Hoc em̄ dicitur illi, quoniam Israel similis factus est. In quo: Nimirum in eo, quod sicut ille cum deo luctatus est, & contra deum fortis fuit & inualuit, dixitque ad eum flens & rogans eum, quare uera fortitudo est, sicut Osee meminit dicēs, & inualuit ad angelum & confortatus est, fleuit & rogauit eum, non dimittā te nisi benedixeris mihi, & benedixit ei in eodem loco, sic & iste non nihil luctatus est cum deo, flendo quod sciret se esse pegrinū, & fortis fuit contra deum, & non poterat deus superare eum, non potuit se continere flente illo & rogante, quin de multitudine uiscerum suorum spiritum paraclētum effunderet in eum. Qui ergo custodiuit illū Israel & genus eius, ut confirmata benedictio, quā quis multis illius populi peccatis offensa, non deficeret, donec Christus ex eo nasceret, ecce (inquit Psalmista) non dormitabit neque dormiet, id est, te uerū quoque Israelitā custodiet, ut non pecces: sed & si peccaueris, cito peccatū deplores, iuxta illud, amen amen dico tibi, qui credit in me etiā si mortuus fuerit, uiuet.

¶ Nulli nimia securitas habēda sit, & de eo quod Ap̄l̄s ait, nolite contristare spiritum sanctum dei, & quod Dauid, quia contristauerat eum, redde, inquit mihi lætitiā salutaris tui.

Ca. XXII.

Gitur non nimia securitas habēda uel presumēda est cuiquā dū uiuit, immo quāto familiarius exptus est osculū illud cōsolantis pacleti, de quo (ut supra memimus) Ap̄l̄s dixit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū, quod datus est nobis, tāto sollicitior esse debet, ne contristet eundē spiritum, sicut idē Ap̄l̄s dicit, Et nolite contristare spiritum sanctū dei, in quo signati estis in die redēptiōis. Et exponens, quibus ex accidentibus soleat contristari. Omnis (inquit) amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor & blasphemia tollat a uobis, cum omni malitia. ¶ Nā est quidem impassibilis natura spiritus sancti: uerū tamē dum se cōmouet habitās in hoīe donū eiusdē spiritus sancti. Ipse hō in ipso motu minus dulcedinis & plus sentit seueritatis, si quod negligētius egit, quod melius nouerūt illi qui expti sunt. Exempli grā. Dauid hęc exptus erat, quod dicebat, Et spiritum sanctū tuum ne auferas a me, statim subiungēs: redde mihi lætitiā salutaris tui, & spū principali cōfirma me. Nimirum quī grauius peccasset, non recesserat ab eo spiritus dñi, de quo sic scriptū est, ubi Samuel unxit eum, & directus ē spiritus dñi in Dauid a die illa in reliquū: sed non tā lætū uel iocūdū in motu uel attactu suo se exhibebat, sicut eatenus solitus fuerat: nec tam cito recuperauit lætitiā siue iocūditatē illam, nisi usque ad satisfactionē congruam, passus interim foras & intus tribulationē magnā, ita ut fere nulli magis quā ipi congrueret dicere: tribulationem & dolorem inueni. Sciendum quippe quod & intus doluit, eo quod contristasset spiritū dñi, & quare foris tribulatio puenit, scilicet domestica clades, sine dubio acriter illū tetigit: & quīuis scdm corpus euaferit gladiū filij sui, gladius tñ usque ad animam puenit, ferrum animam eius ptransiuit.

Luctatio Iacob cum deo
Gen. 32
Osee. 12

Iohan. 11

Ro. 8.
Ephē. 4.

Quo contristatur spiritus sanctus in nobis

Psal. 50.

1. Reg. 16.

Psal. 114.

1. Re. 19.
Psal. 104.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & PROCESSIONE SANCTI SPIRITUS. Liber III.

¶ Benedicēdū eē dñm a nobis quātū possumus, & quā maior sit in laude, multa enim abscondita sunt, & pauca uidimus operū eius.

Ca. I.

BENEDICENTES DOMINUM (AIT quidam sapiens) exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude. Exaltantes eum replemini uirtute, ne laboretis, non enim puenietis. Quis uidit eum & enarrauit? & quā magnificauit eum sicut est ab initio? Multa sunt abscondita maiora his, pauca enim uidimus operū eius. Quæ pauca uiderat iste, cum hæc diceret: Altitudinē firmamētī & pulchritudinē eius, solē speciosum, uas admirabile, opus excelsi: speciē lunæ & gloriā stellarū, quæ illuminant mundū, ut cetera opa dñi: ac deinde uiros gloriosos legerat uel audierat, quos uel in quibus dñm laudare incipiens. Laude mus (ait) uiros gloriosos & parētes nōs in generatiōe suā.

Eccī. 45.

C Hæc

*Ecclēstia
plura & maio
ra abscondita
fuerūt q̄ uisā.*

*Argumētū li
bri hui⁹ tertij*

Gen. j.

*In xlij. lib. de
opibus trinitatis.*

*j. Cor. j. j.
Nouē chori
angelorū*

*Ro. 8
j. Cor. 2*

*Ordinē cœli,
quis uouit*

Plal. 32

Hæc oia pauca & parua iudicans comparatione maiorū uel pluriū: multa (inquit) abscondita sunt, maiora his pauca em̄ uidimus op̄e eius. ¶ Quæ nam sunt illa maiora uel plura, abscondita & nō uisā? Nimiz añ altitudinem firmamenti pulchri, à quo laudare cœpit facti fuerāt angeli quam multi ac nouem ordinibus distincti: de quibus uel de quorū gloria ordinata & multiplici recte dicere potuit, abscondita sūt à nobis: & post uiros gloriosos, quorum laudē in ordinē digessit, usq; ad Symonem Oniæ filium, uenturus erat Christus dei filius, tanta facturus in primo, & secundo aduentu suo, ut de omnibus quæ nouerat, uel quæ eatenus ante ip̄m facta fuerant, recte dicere potuerit, pauca enim uidimus op̄e eius. ¶ Et nos q̄dem iuxta p̄positum quod p̄posuimus, absconditū in agro scripturarū, quærere siue ostendere thesaurum sancti nominis patris & filij, & sp̄s sancti, stetitimus aliquantisp̄ in capite libri, quo dictum est, In principio creauit deus cœlum & terram, & sp̄s dei ferebatur sup̄ aquas: sed diligentia contemplandi p̄cessionem sp̄s sancti, longius abduxit nos. Redimus nunc ad ip̄m caput, & de felicitate sanctorum angelorum aliquid eiusdem sanctæ trinitatis, cui assidue benedicunt, dicere intendimus.

¶ **De angelica creatura, qd̄ facta sit ubi dixit deus, fiat lux, & de iudicio sp̄s sancti in damnatione tenebrarū siue principis tenebrarū diaboli.** Ca. II.

Bi dixit deus, fiat lux, & facta est lux, & uidit deus lucē, quod esset bona, & dixit sit lucē & tenebras, creaturā esse angelicā factā, & nomine lucis bonos angelos, & tenebrarum aut̄ uocabulo, malos esse angelos significatos, multorū & maxime patris Augustini non p̄uipendenda firmat autoritas. Verum nos in alio op̄e de creatura ista mirabili, & de cæteris quæ de hinc scripturæ series creata uel facta narrauit latius tractauimus & rerum ordinem p̄ posse diligenter p̄secuti sumus. Nunc ad p̄sens p̄positum p̄tinet, pia iocundi festiuitate sermonis celebrare beatitudinē huius lucis, tanq̄ speculum summæ trinitatis, & laudare siue admirari iudicium sp̄s sancti in damnatione tenebrarum siue principis diaboli tenebrarum: quia p̄tinet contemplatio hæc ad laudem processu onis ipsius, de qua iam aliqua diximus, & ad glorificationem trinitatis, de qua simul dicere proposuimus.

¶ **De eo quod ait dominus ad beatum Job, nunquid nosti ordinē cœli & pones rationes eius in terra.** Cap. III.

Vnquid nosti ordinē cœli (ait dñs ad beatū Job) & pones rationes eius in terra? Subaudit ut ego, & rñdeas, non. Nemo enim nisi solus deus nouit hunc ordinē cœli, cuius uniuersitas hic designata est nomine lucis, dicente scriptura. Dixitq; deus, fiat lux, & facta est lux. At tñ aliquibus sp̄s sanctus reuelauit, ut partim quasi p̄ speculum & in ænigmate uiderent adhuc uiuentes in carne illū dicentē cœli, Opus beatæ trinitatis ter trinis distinctū choris, quorum nomina hæc sunt: Angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, uirtutes, cherubin atq; seraphin. Iste ordo cœli, ordinatus ad uidendā atq; laudandā gloriā sanctæ trinitatis, tantq; est beatitudinis, ut recte admiretur Ap̄s & dicat omnibus, qui illuc ad societate illorum scdm̄ p̄scientiam & p̄destinationem dei uocati sunt, & iustificati atq; magnificati illuc perueniunt aut p̄uenturi sunt. Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ p̄parauit deus his, qui diligunt illum. Statimq; subiungit. Nobis autem reuelauit deus per spiritū suum. Quibus nobis: Vtiq; hoibus in terra manentibus, terrenā habitationē huius corporis inhabitantibus. Quis alius istis reuelaret, nisi deus? ¶ Cum igit̄ dicit, nunquid nosti ordinē cœli & pones rationes eius in terra: bene (ut iam dictū est) subaudit, ut ego. Et rñdetur non. Nunc ipse ordo cœli qd̄ sit, & quō ip̄e, qui loquebat̄ hæc, deus rationes eius posuerit in terra, quantum possumus, & quantum accepimus ex deo, uel ex ipsis quibus deus reuelauit p̄ sp̄m suū, nostra infantia gestit effari paruulis similibus nostri.

¶ **Quid sit ordo cœli siue ordo cœlorum, & de uersu psalmi, uerbo dñi cœli firmati sunt & sp̄s oris eius omnis uirtus eorum.** Ca. IIII.

Ordo cœli siue ordo cœlorum illud est firmamentum eorum, de quo P̄salmista, uerbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Qui sunt em̄ illi cœli, nisi omnes sancti, in quibus deus habitat, quam ob rem & dicuntur & sunt cœli

cœli, quia deus habitat in illis. Angustior uero sensus est solos hic intelligere Apostolo
 CHRISTI, quos incarnatum uerbum sua præsentia firmavit, & spiritum sanctum ad pfe
 sionem confirmationis misit eis de cœlo sedens ad dexteram patris. Ante cœlos istos ual
 de paucos, quam plures & nobis innumerabiles erant cœli, id est, sancti. Et leuabat oculos
 suos Dauid illuc dicens. Ad te leuauit oculos meos qui habitas in cœlis. Maxime ergo p
 senti loco, dum dicitur: uerbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eo
 rum, sanctos angelos intelligimus, præsertim quia sicut illic, ubi scriptum est. Dixit deus, fi
 at lux, & facta est lux. Deinde sequitur, dixit deus, fiat firmamentum in medio aquarum, & di
 uidat aquas ab aquis. Et subinde, dixit deus: congregentur aquæ quæ sub firmamento sunt
 in locum unum, & appareat arida: ita & hic continuo post præscriptum uersiculum subs
 quit. Cōgregas sicut in utrè aq: maris, ponēs in thesauris abyssos. Timeat dñm ois terra,
 ab eo aut cōmoueant oēs inhabitates orbē. Qm̄ ip̄e dixit, & facta sunt: ip̄e mandauit, & crea
 ta sunt. In quibus nimirum dictis, & si pulchra subest allegoria, nihilominus tam en ueridi
 ca magnificæ historiæ manet & non euacuatur litera. ¶ Igitur uerbo domini cœli firmati
 sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum, id est, sancti angeli habitantem in semetipsis ha
 bētes beatam trinitatem, unum deum patrem & filium & sp̄m sc̄m, firmiter in ordine suo
 consistunt. Nam dominus ip̄e est pater, uerbum domini ip̄e est filius, spiritus oris eius, ip̄e
 est spiritus sanctus: unum & unicum sanctorum angelorum & electorum hominum fir
 mantem, ut iam in æternum, non moueatur p̄s alicuius eorū & qui iam ordinati, & ad
 huc illuc ordinandi sunt.

¶ Primum in illo beatorum spirituum sancto ordine contemplandum esse ordinē
 sancte trinitatis quod illa gloriosa ciuitas, cuius sancta scriptura totiens meminit
 amatorem habeat deum amore ineffabili, qui uidelicet amator apud Hieremiam
 contempnum se esse quæritur ab anima infideli.

Hieremias. Ca. V. Psa est ciuitas gloriosa de qua tam multa scripturæ loquuntur nobis, & ex
 emplī gratia, sic Apostolus dicit. Sed accessistis ad Syon montem, & ciuitatē
 dei uiuentis, Hierusalem cœlestem, & multorum milium angelorum frequē
 tiam & ecclesiam primitiuorū qui conscripti sunt in cœlis. Item ad Galatas:
 Illa autem quæ sursum est, Hierusalem libera est, quæ est mater nostra, &
 multa his similia. In hac ergo beata ciuitate, in isto beatorum spirituum ordine, quem do
 minus nouit primū contemplari cupimus, oculo licet exiguo, gloriā sanctæ trinitatis, &
 per aliquam similitudinem uestigare pulchritudinem illius firmamenti, quo istam matrem
 nostram, istam ciuitatem gloriosam, sibi copulando firmavit dominus, & uerbum domini
 & spiritus oris domini. ¶ Qualem uel cuius rei per similitudinem: Nimirum per similitudi
 nem uiri legitimi, genus uel posteritatem suam, ppagare oppido cupientis. Et ob hanc cau
 sam coniugium sibi assumens, exempli gratia, qualis fuit Dauid, fortis utiq; & in omni
 maritali copula legitimus uir, excepto sermone Vriæ Ethei. Nam reuera, illo excepto, le
 gitime uixit quotquot uxores habuit, utpote pluribus indigēs filijs atq; cognatis, quia rem
 grandem susceperat, scilicet gubernacula regni, cum esset homo eiusmodi, ut ip̄e dixit, ego
 autem sum uir pauper & tenuis: pauper uidelicet, uerum possessione, tenuis exiguitate fa
 milix. Nec uereamur nimium pudorati, de hoc uiro, siue de aliquo huic simili, secundum
 rem coniugalem assumere similitudinem, ad contemplandam causam dei, propter quam
 illam matrem nostram Hierusalem cœlestem & creauit & sibi copulauit. ¶ Iplemet quip̄
 pe in multis scripturarum locis se ipsum uult agnoscere, quod amator sit. Exempli gratia, cū
 in Hieremia dicit: Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contemplit me do
 mus Irahel. Ergo econtra ueraciter dicas. Quomodo si libenter admittat mulier amato
 rem suum, sic libenter admisit me uera domus Irahel, uera ciuitas Syon, cœlestis Hieru
 salem. Itaque secundum eiusmodi similitudinem causam uel opus dei, opus sanctæ trinita
 tis speculari licet, in illo ordine cœli, in illa sancta & ter beata Hierusalem. Est enim in his
 similitudo, quamuis dissimilis, quia uidelicet caro spiritui quidem dissimilis est, sed tamen
 dissimilium istorū aliqua similitudo est. Quod natum est ex carne (ait dñs) caro est, & quod
 natum est ex spiritu spiritus est. Sed iam accedamus ad rem.

C 2 Quod

Cœli dicunt
 omnes sancti,
 in quibus ha
 bitat deus
 Psal. 122.

Gene. 1.

Psal. 32

Cœli firmati
 sancti angeli
 sunt

Heb. 12.

Gala. 4.

Coniugium
 Dauid apra si
 militudo ad
 propositum.

1. Reg. 10

Deus recte
 amator dicit

Hieremia. 31

Quod secundum similitudinem amatoris, in quo hec tria sunt, amator ipse, & amor ipsius, & clementum propter quod ad propagandam prolem amore suo ducitur, unus sit deus pater & amor ipsius spiritus sanctus & verbum ipsius.

Caput VI.

Nam amore tria sunt, amator ipse, & amor ipsius, & clementum, propter quod ad propagandam prolem amore suo ducitur. Similiter in creatore nostro, qui amatorem se nominat (ut supra dictum sit) sunt tres. Ipse & amor ipsius scilicet spiritus sanctus, & verbum ipsius, quod non est aliud quam clementum eius, semen eius, filius eius. Hæc similitudo, quamuis (sicut iam dictum

Elia. 66

est) longe dissimilis, ita ut spiritus carni uel caro spiritum, adeo uera est, ut in Esaiâ quoque scriptum est. Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus? Si ego qui generationem cæteris tribuo sterilis ero, ait dominus deus tuus? Loquebatur enim hinc ordini celi, huic (de qua nunc loquimur) Hierusalem magnæ & sanctæ ciuitati. Vñ et protinus dicit: Latamini cum Hierusalem & exultate in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete cum ea gaudio uniuersi qui lugebatis super eam ut fugatis & repleamini ab ubere consolationis eius. Et cætera. Nesciremus quicquam de modo enim posuit: Ipse spiritus dei, qui tunc ferebatur super aquas dicente Deo, fiat lux. Ipse (inquit) etiâ nunc fertur super aquas, dicente deo, dñ in Chro baptizatur.

lege generans. Impregnatio animæ in baptismo. Iacobi. j

Et hoc est deû dicere, fiat lux & regenerare nos, ut qui eramus aliquando tenebræ, iam nunc in dño sumus lux. In hoc est regeneratio, quia iam dictus amator deus, animam credentem impregnat uerbo suo, dignam amore suo. Verbum enim semen est eius, sicut ait Iacobus Apostolus: Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initium aliquid creaturæ eius. Semen hoc non nisi cum amore suscipitur, uerbum hoc non nisi per spiritum sanctum immittitur. Hæc est trinitas unus deus, amator creaturæ, rationalis deus, & semen eius quod est uerbum ipsius, & amor eius qui est spiritus sanctus. Igitur quamuis (ut supra iam dictum est) caro & spiritus dissimilia sint, nihilominus tamen aliqua hic similitudo est, quia uidelicet, sicut generatio carnis ab aliquo semine eius & amore eius patrat: sic generatio spiritus à deo uerbo eius & spiritu oris eius consummatur. Et si aliter exponi potest dicta sententia, nunquid nostri ordinem celi & ponere rationes eius in terra: nihilominus tamen sensus iste, quem diximus, locum habet, & pondere non caret, quia nullo modo splendidi rationes ordinis celi deus in terra posuit, quam regenerando per aquam filios lucis, ituros in illū ordinē celi ad angelos lucis: erunt enim (ait ipse dominus) sicut angeli dei.

Iob. 38
Math. 22

De eo quod Apostolus: decebat enim (inquit) eum propter quem omnia & per que oia, & quod parum nobis sit scire, quod per eum nisi etiam sciamus quod propter eum facta sit & angelica creatura, & ois creatura. Ca. VII.

Ddhuc ad supradictam similitudinem & illud pulchre accedit, quia sic ut legitur uir non nisi propter amorem sobolis coniugem ducit, Sic & deus pater non nisi propter amorem uerbi sui creaturam rationalem, creaturam angelicam, de qua nunc loquimur, et creaturam humanam, de qua post hæc locuturi sumus, condidit. Hinc Apostolus de illo scilicet dei filio loquens: decebat enim (inquit) eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, & cætera. Non solum hoc dixit, per quem omnia, sed primū dixit, propter quem omnia: quia uidelicet ipse est oim causa. Per ipsum facta est ista lux, quia sic scriptum est: Dixit deus, fiat lux, & facta est lux. Si dixit, & facta est, utiq; per uerbum facta est. Sed parum est scire hoc, etenim plus habet delectamenti hæc sententia fidei, sciendo quod etiam propter ipsum facta sit, scilicet ut ipsum in semetipsa creatura hæc haberet, & habendo lux existeret. Ipse enim lux est, & utiq; lux non facta, lux non ab aliquo illuminata, sed illuminans, & proinde lux uera. Comparatione eius qualiscunque lux, quibus angelus lucis, recte & fideliter negatur esse lux. Hinc Iohannes Euangelista, de Baptista Iohanne. Non (inquit) erat lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. De ipso autem Christo domino. Erat (inquit) lux uera, que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Iohannes & qui uis angelus lucis, sit

Heb. 2.
Filius dei, lux uera. Angeli & sancti, non lux sed lucerna. Iohan. j

cis, siue homo filius lucis, sic lux dicitur uel est, tanquam lucerna, id est, lux non carens materia: uerbu autē dei, uerbu deus, ipsa lucis est substantia. Nec em̄ aliud est illi esse, & aliud lucere: istis autē aliud esse & aliud est lucere. Diligendo quippe lucē, ipsi sunt lux: sicut ecōtra apostata angeli, odiendo lucem, tenebræ sunt.

¶ Item de processione spiritus sancti, quod in nos homines duobus datis diffundatur, altero quod est in remissionem peccatorum, altero quod est in diuisiones gratiarum: in sanctos autem angelos vno tantum, quod est in diuisiones gratiarum.

Caput VIII.

De processione spiritus sancti, qui hoc operatur, & in illis beatis spiritibus & in nobis hominibus, ut per hoc ipsum, quod uerbum dei, filium dei, manentem in nobis hñtes, filij dei nominamur & simus, hoc in superiore diximus, quod duobus datis siue per duo data diffundatur: altero quod est dari in remissionem peccatorum, altero quod est in diuisiones gratiarum. Vex nobis duntaxat hominibus istis duobus modis datur. In sanctos autē angelos uno modo scilicet in diuisiones gratiarum larga diuisione effusus est.

¶ Nam ut in remissionem peccatorum nunquam detur apostatis angelis, iudicium uerū fuit, & est eiusdem spiritus sancti. Illi namq; cū suo principe diabolo non per infirmitatem seu per ignorantiam, sed per superbiam peccauerūt. Cuius uidelicet superbiam magnitudinem, spiritus propheticus apud Ezechielem denotat uerbis huiusmodi, diabolū coarguens sub nomine principis Tyri. Eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi, & dedisti cor tuum quasi cor dei. Item sub nomine Pharaonis regis Aegypti. Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum.

¶ Pro huiusmodi superbia sententiam damnationis aeternæ accepit, de cælo proiectus, factusq; princeps tenebrarū diabolus, qui fuerat angelus speciosus. Vnde apud eundem prophetam dicitur ei. Tu signaculū similitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in delitijs paradyfi dei fuisti, & cætera, usq; repleta sunt interiora tua iniquitate et peccasti et eiecite de monte dei. Quibus utiq; uerbis tria prædicant, horribilis eius superbiam instrumenta, sapientia, decor siue pulchritudo, maxime ubi sub nomine Assur dicitur in eū, omnem lignum paradyfi non est assimilatum illi et pulchritudini eius, quia speciosum feci eum.

Tertium eius fuit magnitudo, nam cedri (inquit) non fuerunt altiores illo in paradyso dei, abietes non adæquauerunt summitatem eius, et platani non fuerunt æquales frondibus illius.

¶ Cæterum uera magnitudo deus est, et uera sapientia, uerbum dei, filius dei est: & uera pulchritudo spiritus sanctus est: quæ beata trinitas, sanctorum angelorum & magnitudo & sapientia & pulchritudo est. At ille diabolus magnitudinem illam non honorificauit, sapientiam illam non adoptauit, pulchritudinem illam non amauit. Quomodo ergo nisi per Ironiam plenus sapientia, & perfectus decore extensusq; & protegens dicitur fuisse?

¶ Sunt enim in scriptura sancta Ironiæ grauissimæ. Exempli gratia: cum dicit sancta trinitas, ecce Adam quasi unus ex nobis factus est: cum reuera potius propter peccatum comparatus sit iumentis, & similis factus sit illis. Et sicut filia Babylonis uirgo dicitur, cum sit meretrix. Itaq; & qd̄ ibidem illi dicitur, omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, iaspis, chrisolitus, onyx, berillus, saphyrus, carbunculus, & smaragdus, qui sunt sanctorum nouem ordines angelorum, cum improprio dictum esse sentimus, quia sic sibi ille arrogauit, ponens (ut supra dictum est) cor suum quasi cor dei, & dicens, in cathedra dei sedi.

¶ Denique solius dei est operimentum omnis lapis eiusmodi, id est, omnis perlucidus ordo angelicæ dignitatis, sicut dicitur in Psalmo. Confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut uestimento, id est, decora confessione sanctorum (qui omnes lumen, id est, filij lucis sunt) sic es indutus, sic es ornatus, ut aliquis uestimento suo.

¶ Quod nimirum parum est, de solis intelligere hominibus, filijs lucis: nam & sancti angeli, immo & primum ipsi lux, & filij siue angeli lucis, confessione sua decora creatorem suum induerunt, & ipsi sunt, de quibus idem dominus ad beatum Iob dicit. Cum me lau-

darent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei.

¶ Quod recte iusto dei iudicio diabolū spiritus sanctus suo respectu indignum

1. Iohan. 3

Angelis apostatis cur non datur spiritus sanctus in remissio. peccata. Ezech. 23.

Ezech. 29.

Esa. 14.

Apo. 17 Superbia luci feri. Ezech. 28

Ezech. 31

Ironia in scriptura sacra. Gene. 3. Psal. 48. Esa. 47. Ezech. 28

Amictus lumine sicut uestimento Psal. 105.

Iob. 38.

gnum iudicauit, reum eterni delicti, ⁊ de ruina eiusdem diaboli, ⁊ quod positus fu-
it in monte sancto dei.

Via igit per superbiam peccauit, recte ⁊ iusto iudicio spiritus sanctus ꝑcedens
à patre ⁊ filio, non in illū, sicut in electos angelos, sed omnino longe ab illo decli-
nauit eandē passus ab ipso repulsam, quam ⁊ ex hominibus similibus eius pas-
sus est, uel patitur dicens: Quo si contemnat mulier amatorem suū, sic contem-
nit me domus Israel. Sicut enim illū populū Israel sibi adduxit, ⁊ legem siue tabulas testa-
menti dedit illi in monte, qui ⁊ ob hoc dictus est mons dei, hoc exigens pro cunctis bene-
ficijs suis, ut diligeret eū, atq; dicens, ⁊ nunc Israel quid dominus deus tuus petit à te, nisi
ut timeas dominū deum tuū, ⁊ diligas eum: ⁊ multa hic similia. Sic ⁊ illum malignum in
cælo posuit, quemadmodū dicit. Et posuite in medio monte sancto dei, in medio lapidū
ignitorū ambulasti. Hoc ab illo exigens, ut creatori ⁊ tanto largitori haberet gratias, ut
reationalis creatura, ⁊ tanquā lapis appositus uel præparatus in foraminibus suis susci-
peret ligaturas auri, uinculū dilectionis dei. Nam hoc est quod eadem scriptura dicit. Au-
rum opus decoris tui, ⁊ foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt. Itaq; quia per
niam (sicut iam dictū est) superbiam repulit à se amatorem deū, ⁊ contemptuosam ab illo
spiritus dilectionis passus est repulsam. Neq; enim in semetipso unquā accepit illū, quāuis
ita scriptū sit, aurū opus decoris tui: subaudit enim, esse debuit uel promptū fuit. Iusto ualde
iudicio, spiritus sanctus, non, sicut ad nos peccatores homines in remissionē peccatorū ꝑ-
cedit, ⁊ deinde diuisiones gratiarū superaddit, ita ⁊ in illam creaturā ⁊ complices eius ma-
los angelos facere unq; uoluit aut proposuit. ¶ De hoc miror quosdam contendere, dicen-
tes, quod statim, ut conditus est, cecidit, cum hoc autentica nulla scriptura tradiderit: immō
⁊ contrariū sonet quod hic scriptū est. Præmissio namq; ⁊ foramina tua in die, qua condi-
tus es, præparata sunt. Qd est dicere, ⁊ rationalis creatus, ⁊ subili donatus ingenio: ꝑ-
pter qd excusationē nō habes de peccato tuo, statim subiūgit. Et posuite in monte sancto
dei, in medio lapidū ignitorū ambulasti, perfectus in uis tuis: subauditur ꝑhypocrisis, à
die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Et multa hmoi, quæ qm non possunt
solui, cum sint uerba diuinæ autoritatis, necessario nōnulla debet intelligi mora, inter illud
quod creatus est ⁊ illud quod proiectus est, uel de cælo cecidit: iuxta quod dicit, ⁊ pecca-
sti, ⁊ eieci te de monte sancto dei.

Hiere. 3

Exo. 20.

Deut. 10.
Ezech. 28

Lucifer nō sta-
ti m, ut cōdit⁹
est cecidit.
Ezech. 28

¶ Responso ad illum qui forte querit, ad quid posuit diabolus in monte sancto
dei, ⁊ ut quid illi tāta contulit, cum sciret eum spiritus sanctus, qui
omnia scrutatur, etiam ꝑofunda dei.

It forte querat aliquis, Ad quid illū talem posuit in mōte sancto dei? Ut quid
illi tanta cōtulit? Nunquid nesciebat spiritus, qui omnia scrutatur, etiam ꝑfun-
da dei, qd ille lapis durissimus atq; rebellis, nō recepturus foret in se aurū: opus
decoris sui? Cur ergo illic posuit eū, ut ambularet in medio lapidum ignitorū?

Quæstio
1. Cor. 2

Gene. 2.

Responso.

Johan. 17
Similitudo.
Exo. 3.

Hoc qui quærit, quærat ⁊ illud, cur idem deus hoīem in paradyso posuit. Neq; enim illū in
paradyso fecit: sed tulit ergo (ait scriptura) dñs deus hoīem, ⁊ posuit eum in paradyso uo-
luptatis, ut operaret ⁊ custodiret, illum. Dicit ergo: Nunquid nesciebat deus quod futu-
rum esset, ut operaretur ⁊ custodiret illū? Ut quid ergo illic posuit eum? Ad hæc in quā.
Nō nesciebat deus, sed nisi angelū in cælo, et hoīem tētasset in paradyso, ut nota fieret seclis
supuēturis, uel q in corde angeli, uel q in corde erāt hoīs, nos iudicia ei⁹ laudare nescirem⁹
multūq; deesset nobis de cognitōe dei, cui⁹ cognitio uita eterna ē, quēadmodū dicit ipse fili⁹
dei. Hæc est autē uita æterna, ut cognoscāt te uerū deū, ⁊ quē misisti Iesum Chrm. ¶ Hoc
qd diximus, ꝑ aliqd filē melius intelligit. Cū dñs Moysen mitteret ad Pharaonē, dicens: cla-
mor filiorū Israel uenit ad me, ueni mittā te ad Pharaonē ⁊ c. Hæc q; dixit: Sed ego scio
qd nō dimittet uos rex Aegypti, ut eatis, nisi ꝑ manū ualidā. At tñ ipam manū ualidam nō
statim exercuit, non statim primogenita Aegypti uel ipos Aegyptios cū Pharaone ꝑ-
cussit: sed prius multis ⁊ bonis illum sermonibus conuenit, pluribus signis leuioribusq;
plagis tentauit, donec scirent qui uiderūt, sciremus nos quoq; qui legimus, glorificationē
domini in curribus Pharaonis ⁊ exercitus eius: quia iustus est dominus, Pharaonem autem ⁊
populū

populus eius impius. ¶ Sic nimirum idem dominus, cum sciret de angelo illo, quam esset malus, debuit eum non statim iudicare uel damnare ceteris uidentibus, sed tentare prius, sicut literque hominem, ut sciremus nos quoque cum angelis sanctis ab effectis siue ex operibus, quod solus sciebat deus iam, nullis adhuc malis meritis precedentibus: & scientes, iustitiam eius, uel in illius angeli ruina, uel in hominis poena laudaremus.

¶ Propter quid tam terribili iudicio danatus fuerit, & de eo quod in Apocalypsi dicitur est, unum de capitibus bestie que habebat capita. VII. quasi occisum in morte, & plaga mortis eius sanata est, siue habet plagam gladii & uixit. Cap. XI.

Vperius iam diximus, spiritum sanctum paracletum, unumque uel sinceram consolationis eius, secundum uisionem Lamuelis, dandum esse merentibus, & his qui amaro animo sunt, id est hominibus, & qui peccatorum sibi conscij constanter secundum deum, & ab hoc seculo consolationem recipere nolunt uel rennuunt. At illi apostate angeli cum suo capite diabolo, qui longe fuerint uel sint ab isto laudabili more, ab ista dulci amari tudine, mirabiliter innuit scriptura libri Apocalypsis: cuius quot uerba, tot penes sunt sacramenta. Immo & amplius dicas, Patet enim pro merito uoluminis dictum est (ait B. Hieronymus) nam in uerbis penes singulis multiplices latent intelligentiae. Quomodo ergo illa scriptura dicit: & unum (inquit) de capitibus eius, uidelicet bestiae quae habebat capita. VII. quasi occisum in morte, & plaga mortis eius sanata est. ¶ Septem bestiae capita, quae illa crexit contra mulierem in utero habentem, quae & clamabat parturientem, & cruciabatur ut pareret, ut cum peperisset deuoraret filium eius: nos intelligimus septem regna mundi huius principalia, siue notissima, quae a tempore promissionis beati seminis, quod est Christus, in hoc steterunt, agente diabolo (cuius corporis sic illa regna recte intelliguntur capita, sicut omnes iniqui recte dicuntur & sunt eius membra) ut promissio non adimpleretur, ut Christus non nasceretur, aut ut natus moreretur, & periret nomen eius. Primum illorum fuit regnum Aegyptiorum, quod masculos seminis Abraham omnis iussit interfici aut in aquis necari. Secundum, regnum Israelitarum carnalium, quod, maxime regnante & agente Iezabel, promissionis uerbum abolere uoluit, cultum Baal superadiiciens uitalis, quos fecerat Hieroboam, & pro his interficiens prophetas & suffodiens altaria domini. Tertium, regnum Babyloniorum, quod populum illum captiuauit, & tres pueros nolentes adorare statuam quam erexerat, misit in caminum ignis. Quartum, regnum Persarum & Medorum, quod, agente Aman, uniuersum Iudaeorum genus delere uoluit. Quintum, regnum Graecorum, cuius uires diabolus, maxime per Antiochum Epiphanem sibi assumpsit, sicut narrat Machabeorum libri. Sextum, regnum Romanorum, quod Christum & martyres eius interfecit. Septimum, regnum erit Antichristi, de isto recte intelligas quod dictum est, & unum de capitibus eius, quasi occisum in morte, & plaga mortis eius sanata est. Diabolus enim est uel erit, qui plagam aeternae damnationis in caelo accepit, sed plaga mortis eius (inquit) sanata est, siue (ut postmodum repetitum est) habet plagam gladii & uixit. Mirabiliter ergo (ut supra dictum est) scriptura haec duritiam eius innuit. Quid enim est dicere, habet plagam gladii & uixit: nisi, & danatus est & superbit: Et quid est dicere, quasi occisum caput in morte, & plagam eius sanata esse: nisi de perditione & separatione ipsius a deo, quae uera occisio & uera mors est, non curare, immo & contemnere, ac semetipsum quasi uiuum, id est, iustum defendere: Non enim uere uiuit, aut uere plaga eius sanata est, sed iccirco dictum est, quia sic sibi arrogat, sic consolatur miser.

¶ Becco quod dictum est ad B. Job, spiritus eius ornauit caelos, & obstetricate manu eius, eductus est coluber tortuosus. Cap. XII.

¶ Sicut nunc, ita & tunc super omne eorum impunitis iusti & recti in processione sua tenuit iter iudicij, donis gratiarum suarum humiles & subiectos perornans angelos, et relinquentes superbos diabolum simulque complices eius omnis spiritus superbiae filios. ¶ Hinc illud ad B. Job pulcherrime et uerissime dictum est, Spiritus eius ornauit caelos, et obstetricate manu eius, eductus est coluber tortuosus. Neque enim, quonia de beatis apostolis recte intelligitur hoc dictum, spiritus eius ornauit caelos: iccirco minus uerum erit, hoc sentire uel dicere de illis beatis angelis

Prouer. 33.

Laus libri Apocalypseo.

Apoca. 13.

Ibidem 12. Septem bestiae capita, septem regna sunt principalia.

Exod. 1.

3. Reg. 9.

Danie. 5.

Hester. 3. I. Macha. 13.

Apoca. 13. Habet diabolus plagam gladii & uixit.

Iob. 28.

angelis

- Iohan. jz. angelis, quos ornavit idem spūs, nouē ordinibus distinctos. Et quia tunc quoq; eductus est coluber tortuosus, quando dixit dominus, nunc iudiciū est mundi, nūc princeps huius mūdi eijcietur foras: quod tunc futurū erat, quando scriptura ista condebat, non iccirco minus ueg; est, iam tūc de cœlo illum fuisse eductū educatione terrificā, cuius meminit ipse dñs dicens, uidebam satanā, sicut fulgur, de cœlo cadentē. Immo & adhuc tertia uice est educendus idem coluber tortuosus, summæ trinitatis aduersarius: & proinde trino iudicio damnatus atq; damnandus, scilicet in die iudicij, quando fiet illud, quod itidem beato Iob dominus loquitur. Ecce spes eius frustrabitur eū, & uidentibus cunctis præcipitabitur. Nunc uide, quanta res, quanti ponderis actio, q̄ breui, quā parco designata est eloquio, dū dicit, & obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus, p̄missio, spūs eius ornavit cœlos. Quid nā est obstetricare, nisi nascentes infantulos excipere, & diligenter tractando ad uitā custodire? Cū ergo hæc dicit, mirabiliter creatoris nostri designat, quā habuit uel habet, curam, circa electā creaturā suam, tam angelicā q̄ humanā, propius creaturæ humilitate, sicut scriptum est. Custodiens paruulos dominus, humiliatus sum, & liberauit me. ¶ Iccirco plane & quando cœlos illos ornavit, qui sunt sancti angeli, colubrū tortuosum eduxit, id est, diabolu de cœlo proiecit, ut ablato scādalo faceret pacem & concordiam in sublimibus suis. Et quando cœlos alios, id est ap̄los, ornavit, iccirco colubrū eundem tortuosum eduxit, id est foras eiecit, sicut ipse in euangelio dixit, ut liberati p̄ sanguinem ipsius à scandalo peccati, sciremus & possemus seruire creatori nostro & redemptori. Et quando cœlos omnes, id est sanctos omnes, tam angelos q̄ homines, ita perornabit, ut & angeli iam non habeant negotiū administrandi, sicut administrant, & usq; ad diē illū administrabūt, unde & ap̄lus dicit, nonne omnes sunt administratorij spūs in ministeriis missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis: & homines siue hominum spūs, resumptis corporibus, duplici gloria corporis & animæ remunerentur, iccirco colubrum eūdem tortuosum funditus educet, uidentibus eū cunctis præcipitabitur, ut omnia scandala de regno eius auferātur, pacēq; habeat illa dormitio, de qua itidē ad beatū Iob dictū est. Quis enarrauit cœlorū rationem, & cōcentū cœli quis dormire facit.

¶ Be eo quod dictum est ad eundem B. Iob, quis enarrauit cœlorū rationem et cur saltem nec ipse Moyses describere debuerit rationem cœlorū, id est, sanctorū ordines angelorum, qui primus enarrauit rationes terrarum, generationes filiorum hominum. Cap. XIII.

Quæstio,

Gene. j.

Alia quæstio

Vper fundamentū literæ huius pulcherrimū atq; firmissimū, libenter atq; delectabiliter superædificauimus, quoad possumus cepti sermonis aurū siue argētum aut aliquid preciosorū lapidū ad laudē spūs sancti, qui ornator est eiuſmodi cœlorū. ¶ Sed interim occurrit quæstio, quia quæri potest, cur nullus enarrare debuit eatenus rationem eorūdem cœlorum. Etenim cū dicit dominus, quis enarrabit cœlorū rationem? subauditur, nullus: ego autē sum enarraturus. Deniq; Moyses, qui ante beatū Iob, & literas primas scilicet Hebraicas, deo uel digito describente sibiq; tradente, accepit, fere nihil de illoꝝ ratione cœlorū enarrauit, nisi hoc tantū. Dixitq; deus. Fiat lux, & facta est lux, & uidit deus lucē quod esset bona, diuisitq; lucē & tenebras. Appellauitq; lucē diem, & tenebras appellauit noctē. Hoc ergo quæritur (ut iam dictū est) cur cœlorū rationem nullus eatenus enarrauit, nec saltem ipse Moyses, qui terræ, id est hominis rationem enarraturus, de cœlestibus illis solum hoc breuissime enarrauit, sic incertum, & quasi sub uelamine, ut uix aliqui patrum spiritualium intelligere potuerint, maxime quod pater Augustinus nomine lucis sanctos angelos, & nomine tenebrarum malos angelos designauerit, quorum diuisio, qua dictū est, diuisitq; deus lucem & tenebras, illud indicat iudicium, quod catholica firmiter tenet ecclesia, quia angeli lucis nunquam ulterius in tenebras, & angeli tenebrarū nunquam ulterius in lucem, redituri sunt. ¶ Quisquis istud quærit cur nec ipse Moyses de illis cœlestibus plus siue manifesti⁹ aliquid scripserit siue scribere debuerit, quærat & illud cur de cœlestibus sacramentis scripturus, quæ post illorum futura uel facienda erant circa genus humanum, tantum tamquē grossum siue defensum uelamen super faciem suam obduxerit: ut non solum illi carnales filij Israel, qui tunc

qui tunc erant uidentes cornutā faciē eius fugere potuerint, sicut usq; hodie fugiunt illorū posterī, uerū etiam spirituales filiī Israhel, ex quibus sumus & nos, uix aliquatinus tractando & retractando scripturam eius perspicere possimus, quo tendat claritas uultus eius, quo intendat radij cornutā faciei eius. ¶ Quærenti hoc uel illud respondere debemus, quia cœlestia sacramenta portare tunc non poterat totus fere carnalis mundus. Sic enim tunc erat mundus, quasi puer siue adolescentulus lasciuus atq; petulcus, cui pro parte illorum, quibus hereditas promittebatur in semine Abrahamæ quod est Christus, uix posset inueniri pædagogus, qui reprimeret lasciuientes mores eius pœna præsentē, uindicta præsto apparente: ita ut plerorūq; illorū ignis absumeret, terra deglutiret, serpentinus mors deuoraret. Cum igitur talis esset mundus, quomodo illi competeret reuelata facie uel manifestis sermonibus enarrari rationem cœlorum, describi sanctorum ordines angelorū cum & ipsa, quæ ad homines specialiter pertinent, oportuerit uelari mirabilia splendida spiritualium sacramentorum? Proinde satisfactum sibi esse putet, quisquis illud quærit, cur non saltem Moyses, cui deus facie ad faciem loquebatur, cœlorum istorū rationem enarrauit.

Exod. 34

Responſio ad utranq; 02

Nume. 16. 21

Exod. 33. 7

De eo quod dictum est ad eundem beatum Job, & concentū cœli quis dormire facit, & que uel qualis illa dormitio sit. Cap. XIII.

Am nunc ut ad capitulum hic & supra memoratum sermo recurat, quis est ille cœli concentus? Et quæ uel qualis est dormitio eius? Dixit enim, Et cœntum cœli quis dormire facit? Nimirum concentus concors est, & in nullo dissonans cantus, & eiusdem angelicæ cantionis omnis symphonia laus est sanctæ trinitatis, cuius uidelicet laudis summam hanc audiuius in Esaia, Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius, siue pleni sunt cœli & terra maiestate eius. Verus & pulcher concentus chordis omnibus bene extētis, & uocibus cunctis bene consonantibus, ex q̄ (sicut iam supra dictum est) eductus est coluber tortuosus omni uoce dissonus, omni symphonice contrarius, sibilator non cantor, non præcentor aut succentor, immo quantum in ipso fuit uel est, totius sacre musicæ corruptor. Quomodo illum talem cœntum cœli dominus deus dormire fecit uel facit? Nimirum deiciendo siue eiiciendo de ordine uel choro cantantium illum sæpe dictum & sæpe excrandum colubrū tortuosum, quia dum illū detecit, pacem firmauit, & cœcordiam, fecit in sublimibus suis. Pax illa, cœcordia illa, nonne dormitio est? Quid em̄ aliud nobis hominibus sancta & mystica lex repromittit, nisi securitatem illam ineffabilem sub uerbis dormitionis? Eteom̄ edetis (inquit) panē uestrū in saturitate, & absq; terrore habitabis in terra uestra. Dabo pacē in finibus uestris, dormietis & non erit qui exterreat. Et protinus ostendens, quomodo uel per quid efficiatur illa dormitio nostra. Auferā (inquit) malas bestias, & gladius non transibit terminos uestris. Malæ quippe bestie sunt maligni spiritus & malarum bestiarum caput est ille coluber, id est diabolus, quorum terminos iam transiuit gladius, id est, sententia damnationis æternæ, quam supra iam diximus. Quid igitur in sermone pulchrius, in re preciosius, isto quod ait, & concentum cœli, quis dormire facit? O ter quaterq; beatus ille concentus cœli, ubi omnis multitudo & concinendo dormit, & dormiendo concinit. Sabbatizat em̄ & dormitio eius in sabbato est, ipsa requies domini, septima dies domini, & in illam requiem introiuit cum concentu interminabili, cū uoce ineffabili, cum extensione infatigabili.

Cœntus cœli concors;

Job. 32

Esa. 6.

Leuit. 26. 3

Item de eodē concentu, & de uerbis concentus siue cantionis illius, quæ apud Esaiam audiuius, sanctus sanctus sanctus dominus deus. Cap. XV.

Audiuimus (ut supra iam dictum est) uerba quædam concentus siue cantionis illius, sanctus, sanctus, sanctus dominus deus. Quæ pulcher, q̄ æqualis tenor in uerbis, q̄ certus, q̄ stabilis. Nulli gradus sunt hic, nullū momentū incrementi siue decrementi in uocibus istis. ¶ Vnde ergo gradus suos accepit inimica hæresis? Nam ac si concentus ille sic cecinisset, Sanctus, Sanctior, Sanctissimus, & pluraliter addidisset Domini & Dñi, non singlariter Dominus Deus, ita sibi gradus fecit, maxime per os Arrii, ut diceret spm̄ sanctum magnum quidem, sed filiū spiritu sancto maiorē, & deo par

Esai. 15

Esa. 6.

Cærus hæreticorū discors.

deo patre minorem, Vnde (inquā) gradus istos accepit impia uel serpentina hæresis, nisi ab ipso colubro patre mendacij, quem de concentu illo manus domini propter dissonantiam ipsius eduxit, & foras misit: Iccirco talis hæreticus reus est, æterni delicti, sicut & pater ipse diabolus, qui fecit gradus istos, quibus non ascenditur ad superos, immo descenditur ad inferos. In Ozee scriptum est. Profectus est uitulorum tuus Samaria, iratus est furor meus in eis. Vsq; quo non poterunt emundari: Quia ex Israhel ipse est. Artifex fecit illū, & non est deus. Est autem hic sensus. Ne mireris quod sordes Israhel, scilicet uituli quos fecit Hieroboam, non potuerunt aut possunt emundari: quia uidelicet ipse, subauditur uitulus siue uitulorum cultus, ex Israhel est. Neq; eni aliunde hoc accepit, ut uitulum pro deo coleret, sicut Baal & Asaroth & cætera dæmoniorum portenta, de uicinis gentibus accepit, forte errantibus & per ignorantiam multis peccantibus: sed artifex fecit illū, subauditur Hieroboam siue Israhel, sciens quia non est deus, artifex (inquā) sicut manifeste scriptura dicit. Dixitq; Hieroboam in corde suo. Nunc reuertetur regnā ad domū David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo domini, in Hierusalem. Et excogitato consilio, fecit duos uitulos aureos. Propter excogitationem consilij propheta siue deus artificem illum nuncupauit, quia non ignoranter, sed maliciose peccauit: & iccirco nō potuerunt peccata illa emundari, ut recederet Israhel à uitulis illis, saltem tempore unius ex regibus suis. ¶ Similiter de Arrio sciendum cæterisq; hæreticis, qui intelligere noluerunt, illum concentum cœli, & maluerunt scindere unitatem cantionis: quia non est eorū amplius illum audire concentum cœli, neq; partem aut communionem habebunt cum illis qui per planitiem siue fidei æquitatem, ab illis gradibus inæqualitatis uadunt: hinc ut dormiant & concinant, illic, iuxta illud de Canticis graduum. Illuc enim ascendunt tribus, tribus domini, testimonium Israhel, ad confitendum nomini Domini, neq; enim emundari poterunt, sed inmundi erunt & in hoc seculo & in futuro, & laborabunt in æternum. Sicut laborat & ille coluber, circumductor ipsorum, perforatas nares in sudibus, & circulum habens in naribus: atq; ita nusquam sabbatizās, nusquam dormiens circuit terram, dissimulare uolens quidem, sed non ualens, fatigationem suam: dum requisitus, unde uenis, responderet & dicit, circuui terram & perambulauit eam, & maxime hoc tempore habens iram magnam, quia scit quod modicum tempus habet, & non diu illi circuire licet.

¶ Sententia beati pape Gregorij de illis cœlestibus sanctorum angelorum ordinibus qui uel quales homines cuius ordinis societatem sortiantur. Caput. XVI.

Ozee. 8.
Sordes Israhel
uituli Hieroboam.

3 Reg. 12.

Hæretici non
audiunt cœlestium
concentum.

Plal. 124.

Coluber sine
requie.
Iob. 40.

Iob. 1.

Homes ueri
in societate
ordinum
angelorum.

BEatus papa Gregorius, de illis cœlestibus sanctorum angelorum ordinibus loquens, & spei nostræ congaudens, quod uenturi simus ad illorum societatem, siue (ut ait ipse dominus) æqualitatem, hæc inter cætera dicit. Isti itaq; qui parua quæ capiunt, pie fratribus annunciare non desistunt, in angelorum numerum currunt. Alij secretorum cœlestium summa & capere præuolent, & nunciare. Quo ergo isti (inquit) nisi inter archangelorum numerum deputantur. Alij mira faciunt, signa ualenter operantur. Quo isti, nisi ad supernarum uirtutum sortem & numerum congruunt? Nonnulli etiam de obsessis corporibus malignos spiritus uirtute orationis, & ut acceptæ potestatis eijciunt. Quo isti meritum suum, nisi inter potestatum cœlestium numerum sortiantur? Nonnulli acceptis uirtutibus cū & bonis meliores sunt, electis quoq; fratribus principantur. Quo isti sortem suā, nisi inter principatū numeros acceperunt? Nonnulli sic omnibus uicij dominantur, ut iure dñj inter homines uocentur, qualiū uni scilicet Moyse, ecce (inquit dñs) cōstitui te deū Pharaonis. Quo isti, nisi inter numeros dominationū currunt? Nonnulli hoc in munere uirtutis sui: Nonnulli tanta dei ac proximi dilectione pleni sunt, ut herubim iure nominentur. Quia enim Cherubin plenitudo scientiæ dicitur. Et PAVLO dicente, didicimus, quia plenitudo legis est dilectio, omnes qui dei & proximi charitate pleni sunt, meritorum suorum sortem inter Cherubin perceperunt. Nonnulli supernæ contemplationis facibus accensi, amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos

Exod. 7.

Roma. 13

quos uerbo tangunt, ardere protinus in dei amore faciunt. Qui ergo ita ad amorem sui conditoris inflammati sunt, quo nisi inter Seraphin sortem suae uocationis acceperunt.

¶ Responsio ad illos qui dicunt, quod de singulis ordinibus multitudines ceciderunt, quonia secundum illam sententiam beati Gregorij et hominibus alijs in illi et alijs in illi ordine sint assumpti siue assumendi. Cap. XVII.

Dum haec dicit, scilicet ex hominibus alios in angelorum, alios in archangelorum numero deputari, alios inter supernas uirtutes, alios inter caelestes potestates, alios inter principatus, alios inter dominationes, alios inter thronos, alios inter Cherubin, alios inter Seraphin, accipere sortem suae uocationis nonnulli solent asserere, quod de singulis ordinibus multitudines ceciderint, quos et idem in singulis ordinibus ruinae debeant ex hominibus reparari. Quid ad haec dicere potuimus aut possumus? Hoc enim pertinet ad rationes illas, de quibus scriptum & supra memoratum est. Numquid nostri ordinem caeli, aut ponas rationes eius in terra? Dicimus ergo. Si de scriptura qualibet canonica, confirmare possent opinionem illam, qua praeuenti sunt, dicentes, angelos siue spiritus illos mox ut creati sunt in suis ordinibus constituisse, moxque & illos cecidisse, & istos in gradibus suis perstitisse, concedendum esset opinioni illorum. Nunc autem non ita est. Nulla enim scriptura canonica opinioni illi suffragatur, immo & prophetica ueritas apud Ezechielē oppido refragatur, ut longe supra memorauimus. Proinde recte e contra quaerimus. Quid illi spiritus beati remunerationis acceperunt pro eo, quod peccantibus apostaticis spiritibus, ipsi peccare noluerunt? Si enim iam tunc erant ut nunc sunt in ordinibus suis stabiliti atque perfecti angeli, archangeli throni, dominatores principatus, potestates, uirtutes, Cherubin, atque Seraphin, quomodo exinde tam multi cadere potuerunt? Verbi gratia. Si erant in ordine Seraphim, id est, eorum angelorum qui diuini amoris igne ardent, siue incendunt, quomodo inde excidere potuerunt? Immo quomodo unquam illius amoris dulci ardore aruisse putandi sunt? Verius ergo & rationabilius hoc dicimus, quia in remuneratione pro eo, quod non peccauerunt, & creatori suo subijci maluerunt, ordines illos acceperunt, quos habent nunc, in hoc ipsum ordinati uerboque domini & spiritu oris eius firmati, ut amplius cadere, id est peccare non possint sicut lapides supra memorati, auro astricti, tenentur in ordinibus suis dispositi secundum scientiam artificis, ligando ordinati, ordinando ligati, ut excidere non possint, nec aliud doctoris supra dicti sermo bene perspectus recipere nos compellit.

¶ Alia scientia de similitudine nouem ordinum angelorum et nouem charismatum spiritus sancti, que secundum apostolum hominibus data sunt, dicentes: alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, et cetera. Caput. XVIII.

Nunc iam, quia sermo idem nos laetificauit secundum speciem quam dominus ipse fundauit dicens, aequales enim sunt angelis, cum sint filij resurrectionis: quia (inquam) sumus eiusdem nouem ordinibus disponendi, perpulchrum est considerare, quia quot sunt illic a spiritu oris domini ornamenta caelorum, tot sunt hic in hominibus sanctis ab eodem spiritu diuisiones gratiarum. Sic enim ait apostolus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secundum eundem spiritum. Alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanctorum in uno spiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij generalis linguarum, alij interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis, prout uult. Hoc ergo qui proppendit, scilicet electionem ex hominibus tot esse charismatum uarietate ornatam, quot ordinibus illos beatos spiritus constat esse distinctos: potest etiam apte secundum eadem charismata conijcere, qui uel quales homines, quibus aut cuius ordinis angelis similes debeant existimari. Denique qui habent interpretatio nem sermonum, ut saltem in una lingua possint enunciare sensum scripturarum ad utilitatem audientium, nonne angeli sunt? Labia enim sacerdotis (ait dominus in Malachia) custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est

Quiaque

Iob. 38.

Ezech. 28.

Remuneratio angelorum.

ab eodem spiritu datur

Luca. 20. Diuisiones gratiarum tot sunt, quot ordines angelorum. I. Cor. 12.

Qui homines in quibus angelorum orationes recipiunt.

Malach. 2.

Qui autem etiam genera linguarum acceperunt, ut hoc ipsum non una tantum lingua, uerum etiam uarijs linguis efficere possint, & de gente in gentem transferre ac dilatate uerbum dei, quod maxime sanctis datum est apostolis, non merito dicuntur & sunt archangeli? In discretionem spirituum, nimirum dignitatem iudicariam recte intelligis, quod iure uocentur throni, eo quod de spiritibus, deo in ipsis praesidente, iudicare nouerint, iuxta illud. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. In gratia prophetica non incongrue dominationum agnoscitur autoritas, quia profecto regibus quibusque prophetarum dominati sunt, maximeque Helias & Heliseus, nam Heliseo quoque clamauit rex, pater mi pater mi, curus Israel & auriga eius, ceterisque regibus prophetarum dominati sunt, & maximo prophetarum Moysi dictum est, ecce constitui te deum Pharaonis. Fides nonne principatum meretur? Denique & Abraham & Isaac & Iacob & Dauid propter fidem siue iustitiam fidei patriarcharum, id est patrum principes, nominati sunt, & Petrus quoque apostolus ob excellentiam fidei principum apostolorum nominari meretur. Ergo & omnes quorum fides preclarior habetur, recte principatus nominantur, & ipsi fratribus suis siue ecclesijs Christi principari, id est, praeside digni habentur. Gratia sanitatum & operatio uirtutum hoc maxime differunt, quod gratia sanitatum circa infirma corpora expenditur, siue per impositionem manuum, siue per alium quemlibet modum; operatio uero uirtutum extrinsecus exhibetur in rebus exterioribus, in elementis huius mundi, sicut maxime factum est per manum Moysi, qui circa corporum sanitatem ferre hoc solum fecisse legitur, quod Mariae sororis suae lepram sanauit. Quibus ergo gratia sanitatum data est, nonne inter potestates, & quibus operatio uirtutum data est, nonne iure reputantur inter uirtutes? Porro quibus sermo scientiae, ipsi sunt tanquam Cherubim: & quibus sermo sapientiae datus est, ipsi sunt tanquam Seraphim. In illa gratia maxime apostolus Paulus claruit, habuit enim scientiam non solum dei, uerum etiam seculi: in ista uero Iohannes dilectus domini, cuius sermo totus uersatur circa charitatem quae uera sapientia est, & auditores intendit accedere igne amoris dei secundum ipsum uocabulum Seraphim.

I. Iohan. 4.

4. Reg. 13.
20. Ecl. 7
Roma. 4

Nume. 12.

Beo quod apostolus dicit, nusquam enim angelos apprehendit sed semen Abrahae apprehendit. Cap. XIX.

Hebrae. 2

De illud quod idem apostolus dicit, nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit. Quorsum istud? Diximus enim longe superius, quia nobis hominibus duobus modis datur spiritus sanctus, altero, quod est in remissione peccatorum; altero, quod est in diuisiones gratiarum. In sanctos autem angelos uero modo, scilicet in diuisiones gratiarum, larga dignatione effusus est. Nam ut in remissione peccatorum nunquam detur spiritibus apostaticis, iudicium uerum fuit, & est eiusdem spiritus sancti. Ut ergo, quantum creatori debeas, homo perpendas, & causam tuam melius ipse discernas, adde quod nusquam angelos apprehendit, sed humanam de semine Abrahamae naturam apprehendit tali apprehensione, ut autor salutis tuae dignaretur per passionem mortis consummari. Quota in hoc est portio debiti tui debitae gratiarum actionis? Angelos & creauit, & eos qui non peccauerunt magnificauit: te autem & creauit, & cum uniuersus in Adama peccauisses iustificauit, & insuper magnificauit. Iustificauit (inquam) dato illo spiritus sancti, quod est remissio peccatorum, quo electio creaturae angelicae quia non perierat non indignum: magnificauit alio dato eiusdem spiritus sancti quod est diuisio gratiarum, quo in primis illos coelestes spiritus ornauit siue magnificauit. Angelos itaque deus est, tibi autem idem deus est & pontifex: simul uero & angelorum & hominum rex, unus idemque dei filius est. Cum haec ita sint, putas ne plura in altari peccatoris tui ligna quam angelus habes ad nutriendum ignem diuini amoris? Scriptum est enim in sancta ac mystica lege domini. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens mane ligna per singulos dies. Igne denique ligna subijcere, est commemorationem beneficiorum sanctae trinitatis iugiter habere, & propter haec in amorem eius magis ac magis proficere, & interim ardere aliquantisper donec ueniat id quod perfectum est, sicut in Esaiam scriptum est. Dixit dominus, cuius ignis est in Syon, & caminus eius in Hierusalem. Syon namque praesens ecclesia est, Hierusalem autem illa superna ciuitas, id est, sanctorum angelorum uniuersitas, de quibus nobis haec tenus sermo est. Ergo ignis domini est in Syon, & caminus eius in Hierusalem, id est, abundantia diuini amoris quae illic est

Maximus de bitor dei, ho.

Leuit. 6

Esai. 57.

Illic est præfenti dilectione dei, sic maior est, sicut paruo siue quantulo cunq; igniculo grandis & ualide succensus caminus fortior est.

¶ Item sententia beati Gregorij in illo versu cantici Deuteronomij, constituit terminos gentium iuxta numerum angelorum dei, pro quo nos secundum Hebraicam ueritatem interpretante beato Hieronymo, ita legimus, constituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Israel. Ca. XX.

Alt idem doctor supra memoratus. Decem dragmas mulier habuit: quia nouem sunt ordines angelorum, sed ut compleretur electorum numerus homo decimus est creatus. Item post aliqua: Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic

contigit electos angelos remansisse, sicut scriptum est, constituit terminos gentium, iuxta numerum angelorum dei. Quod scripturæ testimonium, fateor, utrum ad hanc rem confirmandam satis idoneum sit ambigo. Præsertim quia iuxta Hebraicam ueritatem, interpretante beato Hieronymo, taliter scriptum est. Constituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Israel. Quæ litera qualem adhuc sensum possit habere, postmodum dicemus. ¶ Nunc illud dicere præstat, quia propter illa uerba quæ dixit, sed ut comple-

tur electorum numerus, homo decimus est creatus. Solent pleriq; arbitrari, quod si omnes angeli perstitissent, nullaq; ruina facta fuisset ex eis, non crearetur neq; fuisset causa cur deberet homo creari. Quod si conceditur, cauendum est ne ita pueri simus, ut existimemus deum nullum ante ruinam angelorum de homine creando habuisse propositum, sed postquam casus ille contigit, tunc demum illi uenisse in mentem consilium huiusmodi, scilicet facere genus nostrum ob recuperandam multitudinem domus seu familiæ suæ quæ cecidit. ¶ Rectius ergo dicit, quia non homo propter angelos, immo propter hominem quemdam angeli quoq; facti sunt, sicut & cætera omnia testante Apostolo, cum dicit: decebat enim eum, propter quæ omnia & propter quæ omnia, cuius capituli memoria nec non præterit in primo libello præsentis operis, cum de principio loqueremur in quo creauit deus cælum & terram. Si enim uerum dicit, immo quia uerum dicit Euangelista, quod factum est, in ipso uita erat, nihil excipiens: præmiserat enim, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quanto magis homo iste decorus, ab ipso uerbo in unitatem personæ assumendus angeli, qua angeli fierent, in ipso uita erat: Testatur & hoc ipsa sapientia, quæ non est aliud quam ipsum uerbum, dum dicit: dominus possedit me ab initio uiarum suarum & cætera usque, quandoq; appendebat fundamenta terræ cum eo eram cuncta componens, & ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. Statimq; subiungit, & deliciae meæ esse cum filiis hominum. Quidnã hoc est, nisi ac si dixisset, anteq; deus quicq; faceret à principio, & quæ hæc uel illa faciebat, hoc erat in proposito, ut ego uerbum dei, uerbum deus caro fieret, & in hominibus habitarem magna charitate, & summa humilitate, quæ ueræ deliciae sunt.

¶ Probabilius dici posse, quod non tam homo propter suppleendum angelorum numerum, quæ angeli & homines propter unum hominem facti sunt. Caput XXI.

Altur probabilius hoc dicimus, quod non tam homo propter suppleendum angelorum numerum, quàm angeli & homines propter unum hominem IESVM CHRISTVM facti sunt: ut quoniam unus idemq; & deus ex deo natus erat, & homo nasciturus erat, haberet præparatam ex utroq; latere familiam, hinc angelorum, hinc hominum, & ipse deus, & homo dominus & creator angelorum, dominus & creator atq; saluator emerit hominum sanctorum: dominus (inquam) in eis, sicut in domo sua, rex in gente sua, deus in maiestate sua.

Quia (sicut iam dictum est) & propter ipsum & per ipsum omnia. ¶ Hoc aspicientibus nobis perpulchrum est etiam illud attendere, quia non ante sed postquam ad Abraham factum est uerbum de promissione tam beati seminis, de aduentu uel natiuitate tanti hominis, ceperunt sancti angeli congaudentes hominibus uisibiliter quoq; interdum illud exhibere ministerium, de quo Apostolus: nõne (inquit) omnis spiritus administratorij sunt, missi in ministerium, & ita familiariter, ut hospicio quoq; illorum suscipi dignati sunt, &

appositi

Heb. 2. Ministeria angelorum ad homines propter Christum,

Heb. 1. Gen. 18. & 19.

D

appositos sumere cibos more hospitem hominum, & multa beneficia per eos amministra-
ta sunt, sicut passim testatur ipsa sacrarum historica siue prophetica series literarum. Veru-
nos de illis ipsorum beneficijs siue ministerijs alio in opere diximus aliquid, quod intitula-
tur de uictoria uerbi dei. Hic tantum hoc meminisse libuit, quod recte à uerbo promissio-
nis, quod factum est ad Abraham de semine eius in quo benedicerentur omnes gentes, quod
est Christus, coeperunt angelorum ministeria cum hominibus celebrari siue frequentari,
ac si dicat nobis scriptura, quia iure patribus illis angeli famulabantur, quoque ex semine na-
sciturus erat angelorum dominus.

¶ Qualem sensum habere possit litera hæc, quam secundum Hebraicum bea-
to Hieronymo interpretante, legimus, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel.

Caput XXII.

Deut. 32

Roposuius supra dicere, quem sensum habere possit litera hæc, quam secun-
dum Hebraicum beato Hieronymo interpretante legimus, constituit termi-
nos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Nam quod iuxta aliam edi-
tionem legitur: statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei,
sensum haberet firmiorem autoritate supradicti doctoris eximij, si hebraica quoque ueritas
sic haberet ut septuaginta transfulerunt, iuxta numerum angelorum dei. ¶ Primum ergo
quærenda est intentio Moysi in uerbis istis canticum Deuteronomij. Interroga patrem tu-
um & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi: Quando diuidebat altissimus gentes,
quando separabat filios Adam: constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum
Israel. Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius. Nimi-
rum in istis & in his quæ sequuntur, commemorando beneficia dei, hoc intendit, ut bene-
uolentiam alliciat illius populi circa cultum dei, uel amorem patris sui, qui possedit, inquit,
& fecit & creauit te. Quale autem ab initio uel quanto à numero coepit possidere tali pos-
sessione, ut ille homo Iacob, gens fieret, aut populus existeret: Nimirum ab ingressu siue
introitu Iacob in Aegyptum, dicente domino ad illum, Ego sum fortissimus deus patris
tui. Noli timere, descende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te tibi. Et post
pauca sic scriptum est: Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum
fuerunt septuaginta. Porro Ioseph & duo filij eius, Esraim & Manasses in Aegy-
pto erant. Itemque scriptum est, Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de
femore Iacob, septuagintaquinque. ¶ Profecto iuxta hunc numerum filiorum Israel, quod
tunc populus esse coepit, iam dudum constituerat dominus terminos populorum, quan-
do (sicut ibidem dictum est) diuisit altissimus gentes, & seperabat filios Adam propter su-
perbiam, ubi turrim Babel ædificabant. Illa nanque diuisione septuagintatres (quod aiunt
scriptores) uel potius (ut ratio declarat) septuagintaduæ gentes totidemque linguæ per ter-
ras esse coeperunt, quæ crescendo prouincias & insulas impleuerunt. Hinc beatus Hiero-
nymus, ubi dominus dixit ad Petrum, an putas quia non possum rogare patrem meum, &
exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum, illius iam dictæ multi-
tudinis gentium siue populorum hoc modo meminit. Vna legio apud ueteres sex milibus
complebatur hominum. Pro breuitate temporis, numerorum non accurrimus explicare
typos. Tantum dixisse sufficiat: quia septuagintaduomilia angelorum, in quot gentes ho-
minum lingua diuisa est, duodecim legionibus fieri manifestum est. Nonnihil igitur pon-
deris habet secundum hunc sensum litera hæc, constituit terminos populorum iuxta nu-
merum filiorum Israel. Quantum enim ualet ad exigendam Israelis beneuolentiam, cie-
ca deum, quod cum iam haberet deus septuaginta gentes, dimissis illis, solos elegit sibi in
gentem septuagintaduos homines uel paulo plures, quia Ioseph cum filijs suis in Aegypto
erant: Vnde fit, ut recte propter paucitatem cum admiratione legatur, pars autem domi-
ni populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius.

Intentio Moy-
si in Cantico
Ibidem

Gene. 46

Diuisio genti-
um secundum
septuaginta
duas linguas,

Math. 26.

FINIS LIBRI TERTII.